

Євгенія ЛЕБІДЬ-ГРЕБЕНЮК, канд. філол. наук, наук. співроб.

ORCID ID: 0000-0002-0010-8316

e-mail: ljs@ukr.net

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Київ, Україна

ЮВІЛЕЙНІ ШЕВЧЕНКІВСЬКІ АКАДЕМІЧНІ ЗБІРНИКИ 1960-х років: ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПЦІЇ ТВОРЧОСТІ ТА ОБРАЗУ ПОЕТА

Вступ. *Актуальність роботи полягає у необхідності ревізійного вивчення та переосмислення радянської літературознавчої спадщини, коли при вивченні творчості Тараса Шевченка не завжди надавалася увага літературознавчим проблемам. Мета нашого дослідження – об'єктивно розглянути академічну критику доробку Шевченка, вказавши на явну тенденційність, спірність тих чи інших літературознавчих суджень та виявити ті з робіт, які найбільш яскраво, продуктивно репрезентують рецепцію текстів митця. Дослідження 1960-х років в історії вивчення спадщини Шевченка потребують критичного переосмислення, однак оцінка положень окремих публікацій повинна базуватися на аргументованому аналізі джерел і не має призвести до їх вилучення з історичної та літературної пам'яті. Вважаємо, що деякі аспекти шевченкознавства радянської епохи мають бути переосмислені у сучасній науці за допомогою аналітичних досліджень.*

Метою нашого дослідження було об'єктивно розглянути та розкрити особливості інтерпретації творчого доробку та біографії Шевченка у 1960-х роках.

Методи. *Методологічною основою дослідження стали системно-аналітичний та типологічний підходи, метод теоретичного узагальнення.*

Результати. *Аналіз ювілейних збірників 1960-х років дозволяє зробити висновок, що культурно-історична ситуація сприяла пожвавленню наукової роботи академічних науковців, розширенню проблематики та фаховості публікацій. Видані у 1960-х рр. академічні ювілейні шевченківські збірники, хоча й не позбавлені ідеологічного підходу, стали цікавими й унікальними документами цього періоду. Обшир проблематики досліджень П. Попова, П. Волинського,*

В. Бородіна, Ю. Івакіна, В. Іванисенка, М. Коцюбинської у цих виданнях, їх фаховість, відмова від нав'язливих радянських кліше, орієнтація в основному на естетичні та культурні засади в оцінці Шевченкової спадщини, свідчать про послаблення партійного тиску в шевченкознавстві того часу.

Висновки. Запропоновані спостереження доповнюють історію академічного шевченкознавства, додають додаткових штрихів до розуміння літературного процесу зазначеного періоду.

Ключові слова: академічне літературознавство, шевченкознавчі студії, рецепція, дослідження, біографія.

Вступ

Наближення ювілею Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (100-річчя від дня створення) та підготовка другого (доопрацьованого) видання його історії зумовлюють потребу цілісно розглянути та виявити основні тенденції інтерпретації творчості Шевченка в академічній науці у 1960-х рр. Мета цього дослідження – з огляду на сучасний стан шевченкознавства дати максимально повний аналіз академічної роботи над творчою спадщиною Т. Шевченка у конкретний історичний період, виявити особливості літературно-критичного прочитання творчості поета.

Методи

Методологічні принципи, що використовуються у нашій роботі, у різний час обґрунтовані й успішно застосовані у філологічній науці, обумовлені сутністю явищ, які розглядаються нами у дослідженні. Це – системно-аналітичний та типологічний підходи, метод теоретичного узагальнення. Типологічний метод – як один із важливих універсальних засобів упорядкування – дозволить виявити всю різноманітність сукупності однопорядкових явищ як певної тотожної цілісності, де ключовим і головним поняттям є тип. Разом із тим апелюємо до таких особливостей типологічного методу, як: типологізація інформації, коли упорядкування схожих за тематикою робіт здійснюється в часовому аспекті, та систематизація, коли зібраний фактичний матеріал поділяється за визначеними критеріями.

Результати

У 1960-х рр. постать Шевченка була остаточно інкорпорована у радянський ідеологічний канон. Уся широка "всесоюзна" підготовка до знаменних дат – 100-річчя з дня смерті і 150-річчя з дня народження – провадилася під безпосереднім керівництвом радянських партійних органів. У її межах академічні установи, зокрема Інститут літератури, провели значну кількість наукових заходів (конференцій, сесій, семінарів) та підготували й опублікували низку монографічних досліджень і збірників.

За матеріалами X (22 та 24–25 травня 1961 р.) і XIII (12–13 березня 1964 р.) ювілейних наукових шевченківських конференцій, скликаних Академією наук, було видано два збірники, відповідно – у 1962 і 1965 рр. Студії над поетичним доробком Шевченка у цих виданнях фіксують значне розширення тематичного спектру наукових пошуків та підвищення їх методологічного рівня. Розвідки Максима Рильського "«Жіноча» лірика Шевченка" та Михайлини Коцюбинської "Перлина лірики Шевченка (Естетичний аналіз вірша «Не кидай матері...»)" присвячені дослідженню художньо-естетичних засад творчості Шевченка, специфіки його поетичного мислення, своєрідності поезики. Роботам притаманні ґрунтовний аналіз та вдумливе, глибинне осмислення поетичного тексту.

У статті Петра Волинського "Шевченків чотирнадцятискладовий вірш" автор розглянув цю своєрідну віршовану форму в історико-літературному аспекті, довівши її генетичний зв'язок із народним "коломийковим" віршем та попередньою літературною традицією, зокрема книжною українською поезією XVIII ст. та текстами письменників першої половини XIX ст. (І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, Л. Боровиковського, М. Костомарова, В. Забіли та ін.): "В поезії Шевченка не тільки використано все багатство мелодійності народнописанного вірша, а й надзвичайно поширено межі його застосування; поєднано його чарівність з досягненнями літературного вірша. Великий поет, вдаючись до 14-складового вірша, не тільки використав народнописанні та літературні традиції, а й вніс у цей вірш багато нового, свого" (Волинський, 1962, с. 197). Волинський слушно підкреслює, що 14-складовий вірш у Шевченка

"не одноманітний", він набирає різних форм залежно від жанру, змісту, стилістики твору, тож поет "користується цим розміром і в передачі різноманітних почуттів, і в медитаціях різного характеру, і в розповідях, і в полемічних тирадах, і навіть у діалогах" (Волинський, 1962, с. 197). Дослідник виділив такі різновиди 14-складового вірша у "Кобзарі", вказавши на їх структурні та експресивні особливості: наспівний (із внутрішніми римами, звуковими повторами, гнучкою формою строфи) і говірний (із емоційними паузами всередині рядків, розростанням строфи, порушенням традиційної пісенної форми – переносами, зникненням ритмічного й синтаксичного паралелізму, членуванням віршованих рядків). У висновку Волинський наголошує: "Визначальну роль у використанні поетом тих чи інших структурних особливостей відіграє зміст твору, характер відповідних частин його. Вивчаючи Шевченків 14-складовий вірш, бачимо неперевершену художню майстерність поета в користуванні віршовою мовою, цілковиту гармонію між змістом і формою, взірць їх єдності" (Волинський, 1962, с. 206–207).

Серед матеріалів обох збірників вирізняється частина глибоких і ретельних статей, присвячених *прозовій спадщині* та *світогляду* Шевченка. Павло Попов у дослідженні "Шевченко і наука його часу", з'ясовує деякі джерела знань поета, доводить його широку обізнаність і з історією, і з тогочасним станом багатьох наук. На основі біографічних фактів (участь у Аральській експедиції), особистих знайомств із видатними науковцями своєї епохи (натуралістами Карлом Бером та Миколою Данилевським, мандрівником, географом-природознавцем Петром Семеновим-Тянь-Шанським, природознавцем-біологом Михайлом Максимовичем), матеріалів повістей та листів, щоденникових записів, особистої бібліотечки (праці німецького природознавця Олександра Гумбольдта "Космос" та "Погляди на природу") Попов доводить різнобічність знань Шевченка у галузі природничих наук, а також прикладної техніки. Дослідник наголошує і на глибокій освіченості поета у сфері гуманітарних наук, його ознайомлення зі світовою історією Заходу і Сходу на основі тодішніх першорядних джерел: "Історія Греції" Джона Джільса, "Історія занепаду і руйнування Римської імперії"

Едуарда Гіббона, "Історія хрестових походів" Жозефа-Франсуа Мішо тощо. Послідовно і детально Попов розкриває фахові знання Шевченка в археології, археографії, палеографії, історії світової і вітчизняної літератур, теорії мистецтва, стверджуючи, що митець "сміливо ламав застарілі догми й традиції, чітко й пристрасно ставив найважливіші наукові проблеми того часу; <...> у своїх, хоч іноді й принагідливих, але від того не менш важливих, узагальненнях і спостереженнях <...> високо підносився над рівнем тодішньої офіційної науки" (Попов, 1962, с. 165).

В іншій розвідці "До проблеми позитивного героя в повістях Шевченка", надрукованій у ювілейному збірнику 1965 р., науковець продовжує розвивати думку про ерудицію письменника. Розглядаючи образ Саватія Сокири у "Близнецах" – "новий тип всебічної і гармонійної людини", Попов підкреслює, що Шевченко наділив його знаннями з природничих та гуманітарних наук, які мав сам. Особливу письменницьку майстерність дослідник вбачає у тому, що Шевченко уникає безпосередніх моральних настанов: "Він робить це так, що повчання само собою випливає з тих життєвих ситуацій, які наочно розгортаються перед читачем" (Попов, 1965, с. 92).

Стаття Ніни Крутікової "Естетичне значення прози Шевченка" присвячена аналізу особливостей повістей Шевченка, серед яких дослідниця відзначає: елементи внутрішньої полеміки з надмірним захопленням побутовими подробицями, ліричність, особлива увага до психології, характерна манера оповіді, цитати і образний матеріал. Окремо Крутікова розглядає щоденник Шевченка, підкреслюючи його щирість та правдивість як автобіографічного документа, вона зауважує жанрову гетерогенність тексту: "В щоденнику є й жанрові сцени, і описи зустрічей з різними людьми, їх характеристики, і дорожні враження, і пейзажі, і філософські роздуми, і гнівні політичні інвективи <...> поряд з цим – сні і ліричні спогади, естетичні судження про твори музики, живопису і літератури, цитати з народних пісень і віршів сучасних поетів, сторінки, присвячені глибокому самоаналізу", зазначивши, що єдності такому різноспрямованому матеріалу надає особа автора (Крутікова, 1965, с. 71–72). Влучними є міркування дослідниці про роль цитат у "Журналі",

які "нерозривно пов'язані з текстом і мають свою ідейно естетичну функцію в загальній тканині щоденника", "не лише відтіняють внутрішній світ поета, а й служать засобом додаткової характеристики інших людей. Активізуючи увагу читача, вони ведуть до заглиблення в саму суть образу" (Крутікова, 1965, с. 77).

Дослідження Олександра Білецького "Світове значення творчості Шевченка" і Євгена Кирилюка "Світова велич" розглядають постать поета у контексті творчості великих поетів інших національних літератур. Кирилюк у своїй роботі розглядає сприйняття творчості Шевченка у вітчизняній та зарубіжній критиці 1860–1870 рр., посилаючись на матеріали, надруковані у 3-му томі збірника "Світова велич Шевченка", про який ітиметься далі.

Питанням художнього осмислення ідей та образів Шевченка в українській літературі радянського періоду присвячені студії Івана Пільгука та Віктора Іванисенка. Останній у статті "Традиції Шевченка і стиль сучасної української поезії" відстежує вплив Шевченкової поезії у текстах М. Рильського, М. Стельмаха, П. Тичини, А. Малишка. Іванисенко, зіставляючи саме стиль, а не окремі вірші, образи, теми, прийоми, прагне широких узагальнень. Він визначає серед радянської поезії три стильові течії, які кожна по-своєму продовжують і розвивають традиції Шевченка: перша (П. Тичина, В. Чумак, В. Еллан) – тяжіння до цілісного світосприйняття, увага до звукописних та живописних можливостей слова, міцні зв'язки з народнопоетичною образністю; друга (В. Сосюра, А. Малишко, Л. Первомайський, П. Воронько) – мальовничість образів і гостра емоційність, простота словесних малюнків і розробки сюжету, поєднання громадянських та інтимних мотивів; третя (М. Рильський, М. Стельмах, Д. Павличко) – традиційно-класичні композиційні форми вірша, суворе й обережне ставлення до слова. Водночас дослідник зауважує, що цей поділ спрощений і умовний, оскільки "деякі індивідуальні стилі не вміщуються в рамки "напрямів", інші ж зовсім не можуть бути віднесені до якогось одного з них, вони розвиваються "самі собою", як, наприклад,

досить своєрідна і оригінальна творчість Ліни Костенко" (Іванисенко, 1965, с. 264–265).

У статті "З нових (додаткових) матеріалів про долю літературної та образотворчої спадщини Шевченка на початку ХХ ст." Василь Бородін спиняється на окремих матеріалах з архіву мистецтвознавця, академіка Миколи Біляшівського, які містили важливі відомості для повнішого висвітлення історії доробку Шевченка у приватних колекціях. Із листування Біляшівського з культурним діячем Григорієм Вашкевичем учений встановлює долю автографів Шевченка, що були наборним рукописом останнього прижиттєвого видання "Кобзаря", за одним із примірників якого (т. зв. "примірник Ю. Цвітковського") подавався основний текст майже всієї ранньої поезії Шевченка у 10-томному ПЗТ. Обґрунтування такого вибору зробив Михайло Бернштейн у розвідці "Літературно-текстологічний аналіз поеми Т. Г. Шевченка «Гайдамаки»" (Радянське літературознавство: Наукові записки. 1939. Кн. 4). Бородін зазначає, що автографи мали "численні позначки та поправки Д. С. Каменецького, з яких видно скільки уваги й забарної технічної праці віддав він наборному рукопису "Кобзаря". Д. С. Каменецький правив орфографію, розставляв наголоси, вставляв рядки й слова, пропущені поетом через неуважність та поспіх, зіставляв автографи Шевченка з текстом "Чигиринського Кобзаря і Гайдамаків" та "Гамалії", відновлюючи варіанти друкованого тексту" (Бородін, 1965, с. 311). На основі листування Біляшівського з колишніми власниками творів Шевченка, зокрема з Олексієм Корсуном-сином, дослідник розкриває деталі викупу текстів Шевченка (автографа другої редакції поеми "Мар'яна-черниця", рукопису поезії "Полякам", примірника "Кобзаря" Степана Незабитовського із дарчим написом поета). Інші листи з архіву Біляшівського (до О. Г. Сластіона, О. П. Новицького), які подає Бородін, стосуються відомостей про картини, офорти й малюнки Шевченка, а також їх власників на початку ХХ ст.

Окремої уваги заслуговують змістовні *мистецтвознавчо-біографічні* дослідження у збірниках. Вихід фундаментального, максимально повного як на той час, академічного видання

7–10 томів "Повного зібрання творів" (у п'ятьох книжках) (Київ, 1961–1964), яке містило мистецьку спадщину Шевченка, значно розширило можливості дослідження цієї частини його доробку. Розвідки Бориса Бутника-Сіверського, Петра Говді, Якова Затенацького, Георгія Чаброва, Платона Білецького розкривають важливі аспекти вивчення образотворчої спадщини Шевченка, зосереджуючись на окремих його творах, питаннях ролі і місця в історії мистецтва, впливах на інших художників.

У своїй статті "Мистецька спадщина Шевченка і нове в її дослідженні" Василь Касіян подає короткий огляд художніх творів Шевченка (автопортретів, портретів, сепій, офортів, акватинт, акварелей, рисунків), зауважуючи, що їх автор був ще й "перший український мистецтвознавець, погляди якого зберігають свою силу і в наш час" (Касіян, 1962, с. 28). Дослідник спиняється на основних етапах історії наукового вивчення, атрибуції щодо дат, назв і техніки виконання творів Шевченка, розкриває особливості тривалої роботи над ПЗТ, підкресливши, що успішне завершення цього проєкту "не означає, що дослідження мистецької спадщини Шевченка уже вичерпане. Навпаки, воно тільки тепер починається по-справжньому" (Касіян, 1962, с. 46).

Частина розвідок у збірниках цілком відповідає радянській ідеологічній доктрині, експлуатуючи *тему "дружби і єднання" Шевченка "з передовою російською культурою"* (Шабліовський, 1962, с. 114). Це роботи Євгена Шабліовського "Патріотичні ідеї в творчості Шевченка", Федора Прийми "Шевченко і Чернишевський". Проте навіть у цій тематиці були науково вартісні, оригінальні статті. До прикладу, розвідка Дмитра Чалого "Два великі поети-гуманісти", у якій він розглядає поетичну творчість Михайла Лермонтова і Тараса Шевченка. Користуючись порівняльно-зіставним методом дослідник простежує ідейно-естетичні паралелі у творчості обох поетів не у площині запозичень засобів і форм, а на рівні глибоких філософських роздумів, прагнень проникнути в суть речей, афористичності мови. Стаття Василя Шубравського "Шевченко і братні радянські літератури" містила цінні відомості, важливі спостереження про переклади текстів поета

та їх характерні особливості російською, білоруською, молдавською, азербайджанською, вірменською мовами.

Ще одна чільна тема радянського шевченкознавства – *тема "братерських зв'язків" із народами союзних республік* – теж широко представлена в обох виданнях, особливо у збірнику 1962 р. В окремих розвідках розглядається наукове засвоєння творчості Шевченка, переклади його текстів, вихід збірок поезій, увічнення пам'яті, святкування ювілеїв у Молдові, Азербайджані, Казахстані, Узбекистані тощо. Дещо осібно тут стоїть стаття литовського поета і перекладача Владаса Абрамавічюса "Тарас Шевченко у Вільнюсі". У ній автор на основі архівних відомостей і мемуарів висвітлив перебування поета у цьому місті. Абрамавічюс, посилаючись на лист поета від 10 лютого 1855 р., висунув гіпотезу, що Шевченко міг навчатись у литовського художника, професора Віленського університету Яна Рустема, зазначивши: "Чи навчався Шевченко у Рустема і скільки саме часу, точних даних у нас немає. Можна думати, якщо він учився, то не більше одного-двох семестрів. У всякому разі це не було систематичне навчання <...>. Можливо, <...> не було оформлене навіть письмовим договором" (Абрамавічюс, 1962, с. 226). Також дослідник припускав, що поет відвідував майстерню Йоганна Баптіста Лампі (сина), що позначилося і на його художній творчості. У збірнику 1964 р. тези Абрамавічюса намагався заперечити мистецтвознавець Леонід Владич, який прагнув довести, що мистецьку фахову освіту Шевченко здобув лише з приїздом до Петербурга на ґрунті саме російської мистецької школи (у артілі В. Ширяєва, рисувальних класах Товариства заохочення художників та шляхом самоосвіти, самостійно вивчаючи твори видатних майстрів як в оригіналах, так і в гравюрах). Припустившись кількох помилок, Владич принципово стверджував неправомірність "нічим не підтверджованої версії про навчання Шевченка у Яна Рустемаса у Віленському університеті; єдина згадка про Рустемаса в Шевченковому *щоденнику* (*курсив мій* – *Є. Лебідь*), як уже не раз вказувалося, не дає підстав називати його вчителем Шевченка. Ці ж тенденції породили й зовсім уже химерну вигадку про навчання Шевченка у Франца Лампі-молодшого

у *Варшаві* (*курсив мій – Є. Лебідь*), хоч, як відомо, Шевченко у Варшаві не був" (Владич, 1965, с. 136).

Вагомим внеском у шевченкознавство 1960-х рр. став тритомний збірник "Світова велич Шевченка", у якому, хоча й у не повному обсязі, вперше зібрано напрацювання українського та зарубіжного шевченкознавства від 40-х рр. XIX ст. до 60-х рр. XX ст. Перші два томи упорядкував та написав передмови Максим Комишанченко; третій підготували працівники Інституту літератури – Федір Погребенник, Іван Ющук, Юлія Булаховська, Валерія Ведіна, автором передмови став Григорій Вервес. У першому томі представлена рецепція творчості Шевченка переважно в українському літературознавстві трьох періодів: прижиттєва критика 1840–1860-х рр., 1870–1880 рр. та кін. XIX – поч. XX ст.

Другий том містив розвідки шевченкознавців радянського періоду 1920–1960 рр. Оскільки опубліковані розвідки були вже видані раніше, то більшість із них друкувалася уривками, зі значними скороченнями. Звичайно, що перший розділ про шевченкознавство 1920–1930-х рр. справляє гнітюче враження: зі зрозумілих причин у ньому немає студій Сергія Єфремова, Павла Филиповича, Михайла Новицького та багатьох інших репресованих науковців. Немає навіть статей лояльних режиму Олександра Дорошкевича, Ієремії Айзенштока, Євгена Шабліовського, Юрія Йосипчука. Натомість вміщено дві вульгарно-соціологізаторські агітки Дмитра Затонського та Бориса Коваленка, промови та виступи російських, грузинських, вірменських, казахських письменників на Шевченківському пленумі 1939 р. Значно краще представлене шевченкознавство 40–50-х рр., зокрема й розвідками академічних науковців Олександра Білецького, вже згаданих І. Айзенштока та Є. Шабліовського, М. Гудзія, Н. Крутікової, П. Попова, Д. Чалого, Є. Кирилюка, Л. Новиченка, М. Рильського, І. Пільгука, В. Шубравського, Ю. Івакіна.

У третьому томі збірника, як уже зазначалося, надруковані переклади висловлювань, вибраних статей, уривків із праць зарубіжних літературознавців, письменників, громадських

діячів. Матеріали згруповані по країнах та у кожному розділі подані за хронологічним принципом.

У 1964 р. відділення літератури і мови АН СРСР разом із відділенням літератури, мови та мистецтвознавства АН УРСР видали збірник "Шевченко і світова культура" (рос. мовою), ілюстрований мистецькими творами Шевченка. До видання увійшли статті українських науковців: літературознавців і письменників – П. Тичини "Сила "Кобзаря"", М. Рильського "Шевченко – поет-новатор", Є. Кирилюка "На шляхах до світового визнання"; мистецтвознавця В. Касіяна "Мистецька спадщина Т. Г. Шевченка"; мовознавця І. Білодіда "Поетичний стиль Т. Шевченка у світовій поезії".

Збірник "Всенародна шана", приурочений до обох ювілейних шевченківських дат, мав підсумковий характер та виданий значно пізніше – 1967 р. Упорядкували його працівники Інституту літератури: Василь Бородін, Лариса Кодацька, Федір Погребенник та Світлана Попель; головою редакційної колегії став Микола Бажан. Видання було розраховане не лише на радянського читача, а й на закордонну аудиторію, містило три анотації (французькою, англійською та німецькою мовами), мало презентабельне зовнішнє оформлення, надруковане на глянцевому крейдованому папері (який зазвичай використовують для альбомів і кольорових вклейок), із великою кількістю ілюстративного матеріалу.

За змістовим наповненням збірник умовно можна поділити на три частини. Вступна – містить постанови союзних та республіканських урядових та партійних структур про організацію ювілеїв. Серед них привертає увагу одна – Ради міністрів УРСР від 20 травня 1961 р. про встановлення щорічних республіканських премій імені Т. Г. Шевченка та створення комітету, до складу якого, крім тогочасних партійних функціонерів, увійшли письменники – Микола Бажан, Максим Рильський, Павло Тичина, Олесь Гончар, а також літературознавець, член-кореспондент української Академії наук Леонід Новиченко. Друга постанова Ради міністрів СРСР від 15 червня 1962 р. – про спорудження пам'ятника Шевченку в Москві, відкритого 10 червня 1964 р. Це була своєрідна відповідь Радянського

Союзу на зведення пам'ятника поету у Вашингтоні, відкритого 27 червня 1964 р.

Дві інші частини збірника присвячені урочистостям з нагоди 100-річчя з дня смерті і 150-річчя з дня народження поета. Звичайно, що масштаб проведених у 1961 і 1964 рр. заходів вражає: урочисті сесії, вечори, пленуми, форуми у Києві, Каневі, Москві за участі науковців, діячів культури з Союзу та зарубіжних країн. З другого боку – впадає в око їх формально-бюрократичний характер: у рамках пропаганди Шевченка-інтернаціоналіста, співця дружби народів в усіх союзних республіках по єдиній уніфікованій партійній методичці відбувалися лекції, бесіди, збори трудящих, наприклад: "Читання творів поета серед тваринників колгоспу "Аврора" провели працівники Ядринської районної бібліотеки" або "Шевченківські дні в хаті-читальні с. Хиркаси, Чуваської АРСР, пройшли як свято дружби радянських народів" (Бородін та ін. (Упоряд.). 1967, с. 115). Курйозно, але цілком у дусі часу, виглядають серед зафіксованих у збірнику промов на мітингах тодішніх можновладців виступи голів колгоспів, токаря, бульдозериста.

До згаданого видання також вміщено низку скорочених доповідей академічних науковців: літературознавців (О. Білецького "Світове значення творчості Шевченка", Л. Новиченка "Шевченко і сучасний світ", Є. Кирилюка "Видання творів Т. Г. Шевченка"), мовознавця Івана Білодіда ("Т. Г. Шевченко – основоположник української мови", "Стильова майстерність Т. Г. Шевченка"), письменників (М. Рильського "Тарас Шевченко – великий поет українського народу" та О. Гончара "Шевченко й сучасність"), мистецтвознавця В. Касіяна "Т. Г. Шевченко – художник".

Дискусія і висновки

Отже, культурно-історичні зрушення Хрущовської відлиги, зокрема перехід від домінування вульгарно-соціологічної до марксистсько-наукової етики, від агресивного засудження усього національного до усталення контрольованої ідентичності на етнічній основі, поширення гуманістичних ідеалів, – все це, безумовно, позитивно позначилося і на тогочасному літературознавстві, сприяло його концептуальній різновекторності. Видані у 1960-х рр. академічні ювілейні шевченківські збірники,

хоча й не позбавлені ідеологічного підходу, стали цікавими й унікальними документами цього періоду. Обшир проблематики досліджень П. Попова, П. Волинського, В. Бородіна, В. Іванисенка, М. Коцюбинської у цих виданнях, їх фаховість, відмова від нав'язливих радянських кліше, орієнтація в основному на естетичні та культурні засади в оцінці Шевченкової спадщини, свідчать про послаблення партійного тиску у шевченкознавстві того часу.

Список використаних джерел

Абрамавичюс, В. (1962). Тарас Шевченко у Вільнюсі. *Збірник праць ювілейної десятої наукової шевченківської конференції*. Видавництво АНУРСР, 223–235.

Бородін, В. С. (1965). З нових (додаткових) матеріалів про долю літературної та образотворчої спадщини Шевченка на початку ХХ ст. *Збірник праць ювілейної тринадцятої наукової шевченківської конференції*, 307–339.

Владич, Л. В. (1965). До питання про художню освіту Шевченка в доакадемічний період. *Збірник праць ювілейної тринадцятої наукової шевченківської конференції*, 136–147.

Бородін, В. С. та ін. (Упоряд.). (1967). *Всенародна шана*. Відзначення сторіччя з дня смерті і 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка. Наукова думка.

Іванисенко, В. П. (1965). Традиції Шевченка і стиль сучасної української поезії. *Збірник праць ювілейної тринадцятої наукової шевченківської конференції*. Наукова думка, 255–268.

Касян, В. І. (1962). Мистецька спадщина Шевченка і нове в її дослідженні. *Збірник праць ювілейної десятої наукової шевченківської конференції*. Видавництво АНУРСР, 28–48.

Крутікова, Н. Є. (1965). Естетичне значення прози Шевченка. *Збірник праць ювілейної тринадцятої наукової шевченківської конференції*. Наукова думка, 67–82.

Попов, П. М. (1962). Шевченко і наука його часу. *Збірник праць ювілейної десятої наукової шевченківської конференції*. Видавництво АНУРСР, 135–173.

Попов, П. М. (1965). До проблеми позитивного героя в повістях Шевченка. *Збірник праць ювілейної тринадцятої наукової шевченківської конференції*. Наукова думка, 82–94.

Шабліовський, Є. С. (1962). Патріотичні ідеї в творчості Шевченка. *Збірник праць ювілейної десятої наукової шевченківської конференції*. Видавництво АНУРСР, 101–120.

References

Abramavichyus, V. (1962). Taras Shevchenko in Vilnius. In *Collection of works of the tenth anniversary scientific conference of Shevchenko*. (pp. 223–235). Publishing house of the USSR Academy of Sciences [in Ukrainian]

Borodin, V. S. (1965). From new (additional) materials about the fate of Shevchenko's literary and visual heritage in the early 20th century. In *Collection of*

works of the thirteenth anniversary scientific conference of Shevchenko. (pp. 307–339). Naukova dumka. [in Ukrainian]

Vladych, L. V. (1965). On the question of Shevchenko's artistic education in the pre-academic period. In *Collection of works of the thirteenth anniversary scientific conference of Shevchenko.* (pp. –). Naukova dumka. [in Ukrainian]

Borodin, V. S. et al. (Comps.). (1967). *National honor.* Celebration of the centenary of the death and the 150th anniversary of the birth of T. H. Shevchenko. Naukova dumka. [in Ukrainian]

Ivanysenko, V. P. (1965). Shevchenko's traditions and style of modern Ukrainian poetry. In *Collection of works of the thirteenth anniversary scientific conference of Shevchenko.* (pp. 307–339). Naukova dumka. [in Ukrainian]

Kasiyan, V. I. (1962). Shevchenko's artistic heritage and new in her research. In *Collection of works of the tenth anniversary scientific conference of Shevchenko.* (pp. 223–235). Publishing house of the USSR Academy of Sciences. [in Ukrainian]

Krutikova, N. Ye. (1965). Aesthetic significance of Shevchenko's prose. In *Collection of works of the thirteenth anniversary scientific conference of Shevchenko.* (pp. 307–339). Naukova dumka. [in Ukrainian]

Popov, P. M. (1962). Shevchenko and the science of his time. In *Collection of works of the tenth anniversary scientific conference of Shevchenko.* (pp. 223–235). Publishing house of the USSR Academy of Sciences. [in Ukrainian]

Popov, P. M. (1965). To the problem of a positive hero in the stories of Shevchenko. In *Collection of works of the thirteenth anniversary scientific conference of Shevchenko.* (pp. 307–339). Naukova dumka. [in Ukrainian]

Shabliovs'kyj, Ye. S. (1962). Patriotic ideas in the work of Shevchenko. In *Collection of works of the tenth anniversary scientific conference of Shevchenko.* (pp. 223–235). Publishing house of the USSR Academy of Sciences. [in Ukrainian]

Отримано редакцією журналу / Received: 17.03.25

Прорецензовано / Revised: 07.10.25

Схвалено до друку / Accepted: 03.11.25

Yevgeniia LEBID-HREBENIUK, PhD (Philol.), Researcher

ORCID ID: 0000-0002-0010-8316

e-mail: ljs@ukr.net

Shevchenko Institute of Literature of the National Academy
of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

**SHEVCHENKO'S SCHOLARLY
COMPENDIUM PUBLISHED OF THE 1960s:
FEATURES OF RECEPTION OF CREATIVITY
AND IMAGE OF THE POET**

Background. *The relevance of the work is due to the need for a revision study and rethinking of the Soviet literary heritage, when the study of Taras Shevchenko's work paid attention not so much to literary problems as to ideological and populist slogans. Accordingly, the goal of our study was to objectively consider*

the works of academic critics of Shevchenko, pointing out the obvious tendency, the contentiousness of certain literary judgments and to identify those works that most vividly, productively trace the peculiarities of the poetics and language of the Shevchenko's texts. The studies of the 1960s in the history of Shevchenko's heritage need a critical rethinking, but the assessment of the provisions of individual publications should be based on a reasoned analysis of sources and should not lead to their removal from historical and literary memory. We believe that some aspects of Shevchenko's studies of the Soviet era should be analytically rethinking in modern science through analytical research.

Methods. *The methodological basis of the study was the system-analytical approach and the method of theoretical generalization.*

Results. *The analysis of the anniversary collections of the 1960s makes it possible to conclude that cultural and historical contributed to the revival of scientific work of academic scientists, the expansion of the issues and professionalism of publications. The academic anniversary of Shevchenko collections, although not devoid of ideological approach, were published in the 1960s, became interesting and unique documents of this period. Extensive problems of research by P. Popov, P. Volynsky, V. Borodin, Y. Ivakin, V. Ivanisenko, M. Kotsyubynska in these editions, their professionalism, abandonment of obsessive Soviet cliché, orientation mainly on aesthetic and cultural foundations in assessment, Shevchenko's heritage, testify to the weakening of party pressure in Shevchenko's studies of that time.*

Conclusions. *The observations offered in the our article complement the history of academic Shevchenko studies, add additional touches to the understanding of the literary process of the specified period.*

Keywords: *academic literary criticism, Shevchenko studies, reception, research, biography.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.